

Nikita

Írta Andrej Platonov

ANYA kora reggel munkába ment, a földekre. Apa pedig, ó, apa már régen elment. Hívta a minden munkánál nagyobb és fontosabb munka: a háború. Anya azóta is egyre csak őt várja, és egyre hiába.

Az udvarban most az ötesztendőös Nikita a gazda. Anya reggel a lelkére kötötte, vigyázzon magára is, a házra is, szedje össze szépen a tojásokat, ügyeljen a baromfira, kergesse el az idegen kakasokat; ebédre igyék tejet, s egyék hozzá kenyeret, estére majd kap jó meleg ételt, akkorra anya biztosan hazajön.

— Légy jó, Nikitácskám. — mondta anya, — nagyon jónak kell lenned, mert már nagy gyerek vagy, mert apa elment a háborúba és mert a világon semmink sincs ezen a pár jószágon meg ezen a kis holmin kívül.

— Az igaz. — felelte Nikita, — hanem azért siess haza, mert félek.

— Ugyan mitől? Hiszen az égen ott világít a nap, a földeken meg ott dolgoznak a szomszédok: dehogy is félsz te, fiacskám!

— Jó — mondta Nikita. — Hanem a nap messze van és könnyen eltakarják a felhők.

Ahogy magára maradt, bejárta az izbát, benézett a lakószobába, azután a másik szobába

is; végül kibandukolt a csűrbe. Nagy, kövér legyek dongtak a széna fölött, a sarokban, hálója közepén pók szundikált, s a küszöbön veréb ugrándozott. Nikita valamennyiüket jól ismerte: a legyeket, a pókot, a verebet, s a tyúkokat az udvaron; elege volt belőlük, únta őket. Valami újat akart látni. Nekivágott az udvarnak, a felszer felé, s megállt a homályban az üres hordó mellett. Ebben a hordóban lakik az ici-pici emberke. Nappal alszik, de éjszaka kibújik a holdvilágra, eszik-iszik, jár-kei, azután hajnalban megint visszamászik az odújába, elhelyezkedik benne, s máris alszik.

Nikita megdöngötte a hordót, lábujjhegyre ágaskodott és belekiabált a sötét, visszhangos üregbe:

— Jó reggelt, te lusta! Ideje volna munkához látnod! Miből álsz majd a télen? Eredi inkább kölest gyomlálni, legalább napszakmót kapsz!

Hanem a hordó nem felelt. „Ugy látszik, meghalt” — gondolta Nikita: Csakhogy a donga egyszerre nagyot reccsent, s Nikita megijedt; sejtette, hogy az ici-pici emberke megmozdult odabent, forgolódik álmában, vagy éppenséggel föl akar kelni, vagy nyakoncsipje tolakodó vendégét.

Vajjon milyen lehet az az emberke, aki a hordóban lakik? — töprengett Nikita. S nyomban

el is képzelte: fürge kis figura, földig ér a szakála, úgy, hogy jártában végigsöpri vele az udvart, — lám, néhány szál szalmát még ide a fészkerbe is behűzött!

A multkoriban elveszett anyja kis ollója. Ki más vihette el, mint az iciri-piciri? Elvitte, hogy lenyírja vele a szakállát.

— Add vissza az ollót — mondta halkán Nikita. — Apa hamarosan megjön a háborúból. Apa nem fél ám tőled! Majd el látja a bajodat, ha nem adod vissza!

A hordó hallgatott. Azután odakint, valahol az erdő felé, nagyot puffant valami, s abban a szempillantásban a törpe is megszólalt. Azt mondta:

— Itt vagyok.

Nikita hanyatt-homlok rohant ki az udvarra. A felhők eltakartak, a nap vidáman mosolygott és Nikita bizakodva fordult tifkával az ég felé:

— Mégis csak él!

A nap még szélesebben mosolygott s Nikitának úgy tetszett, nagyapóhoz hasonlított a nap, nagyapóhoz, aki meghalt, aki nagyon szerette őt és aki mindig csak mosolygott és Nikita most már tudta, hogy nagyapó nem halt meg, csak elköltözött, fölköltözött a napba.

— Szervusz, nagyapó — intett neki. — Milyen az új lakásod? Csak mulass jól odafönt, én azért inkább idelelt maradok anyával.

A konyhakert mögött, sűrűn burjánzó útilapu közt elhagyott kút; amióta a kolhoszban új ku-

tat ástak, ezt nem használta senki; annak a másiknak jobb a vize.

Nikita áthajolt a korhadttal korlátlan. Lent a mélyben víz csillant s a vízben az ég s az égen a felhők és a felhők közt a nap — és ott lapultak a vízimanók is.

— Hát nektek ki parancsol? — kérdezte Nikita.

Mert álmában sokszor találkozott velük; hanem amint fölriadt s el akarta csípni őket, úgy eltűntek, mint a kámfor; sebesen osontak a sűrű fűben, aztán zsupsz! beugrottak a kútba. Akkorák, mint a verebek, csak kövérebbek, kopaszok, nedvesek és rosszak; ha a kisfiú elalszik, a vízimanók rámásznak az arcára és ki akarják inni a szemét.

— Majd adok én nektek! — fenyegetődzött Nikita. — Nem takarodtok innen?

Odalent megzavarodott a víz s mintha csámcsogás hallatszana. Nikitának úgy elszorult a torka, hogy még sikítani se tudott.

— No — gondolta, mikor kissé magához tért, — úgy látszik, az óriás is itt lakik. Az óriás, a gyerekeivel...

Fölnézett az égre, nagyot kiáltott.

— Nagyapó!

S visszaszaladt az udvarba.

A fészernél megtorpant. A deszkafal tövében két lyuk mélyed a földbe. Hát itt meg ki lakik? Ugyan ki? Hát a kígyókirály, meg a kígyókirályné! Egy éjszaka kimásznak palotájukból, bekúsznak az izbába,

megmarják anyát, anyá meghal...

Berohant a házba, lekapott két szelet kenyeret az asztalról. Az egyiket az egyik lyukhoz tette, a másikat a másikhoz.

— Nesztek, kigyók — mondta. — Hanem minket aztán hagyjatok ám békén!

Kószált egy kicsit, elfáradt, megállt, bámészkodott. A zöld-ségeskertben csonka fatörzs állt, azt nézte. S egyszerre csak észrevette, hogy emberfeje van: szeme, szája, orra és némán mosolyog Nikitára.

— Te is itt vagy? — mondta a fatörzsnek. — Inkább gyere a faluba szántani!

A tönk krakogott egyet s haragos lett az arcá. Nikita megijedt.

— Nem, nem — tiltakozott, — dehogy gyere! Inkább maradj itt szépen!

Mitévő legyen? A faluból egy árva hangot sem hallani, anya messze van s a fatörzs szemlátomást haragszik... Bemenekült előle az izbába. Ott jó meleg van s érezni benne még anyát is; aztán ott a tej, iszik egy pár kortyot... Csakhogy amint az asztalra pillant, látja ám, hogy az is ember, négy lábú s keze nincsen.

Mit tehetett egyebet? — kimenekült a pitvarra.

A konyhakerten meg a kúton túl ócska fürdőbódé állt, egészen megfeketedett a sok tüzelestől; nagyanyó nagyon szeretett benne fürdeni!

Vén kunyhó, csúnya, rozoga alkotmány.

De Nikita, ahogy nézte, egyre

jobban elámult s azt gondolta:

— Lám, hát ahelyett, hogy meghalt volna, izbácskává változott! Lám csak! Tisztára nagyanyó az! Még feje is van, mert az bizony nem kémény, hanem fej s ott a szája is...

Töprengett egy kicsit, aztán: — Ugy csinál, mintha fürdő lenne. Pedig igazában ember!

Kakas billegett nagybegyesen az udvarban, idegen kakas. Kakas-e? Mert tisztára olyan volt, mint a pásztor, aki a tavaszon belefult a patakba; lakodalomba készült a szomszéd faluba s nekivágott a megáradt víznek... Ugy látszik, nem akar halott lenni; hát kakas lett belőle. Mert ez a kakas is ember, álruhás ember. A világon minden, de minden ember, csak éppen nem látszik annak.

Itt van például ez a sárga virág. Vajjon ki lehet? Nézte a szirmokat, amint lassan arcoeskává kerekülnek s az arcoeskában megcsillannak a szemek, megjelenik a fitos orrocska s a nedves szájból áradni kezd a jóízű lehelet.

— És én még azt hittem, hogy te aztán igazán virág vagy! — kiáltotta Nikita. — Várj csak, megnézem, mi van benned, van-e belecskéd?

Aztán:

— Ó, te még nagyon kicsi gyerek voltál. Szopósgyerek.

S elballagott a fürdőhöz.

— Nagyanyó! — szólongatta.

De nagyanyó bibircsókos képe haragosan bámult vissza rá.

— Á, te nem vagy nagyanyó — gondolta Nikita. — Te más valaki vagy.

Nézte a sövény karóit: megannyi ismeretlen ábrázat. A lapulevelek is, — milyen mogorvák, milyen barátságatlanok!

Nikita lefeküdt a földre, hozzányomta arcát a földhöz. Mély, tompa dübörgést hallott; bizonyára ott is élnek emberek, halani, amint kaparásznak, ki akarnak bújni a napvilágra.

Nikita fölugrott. Az izba felé fordult; hát az izba öreg néniévé változott s azt mondta:

— Hu! Hu! Haszontalan kölyke! Azért jöttél a világra, hogy ingyen edd a búzakenyeret?

— Anya, gyere haza! — kiáltotta Nikita. — Nem baj, ha fél napot levonnak a napszámodból. Kergesd el ezt a sok csúnya idegent!

De anya nem hallotta Nikita kiáltását. Nikita a fészkerhez osont, meg akarta nézni, nem lépett-e ki a fatőnk a földből; azzal a nagy szájával még fölfalná a káposztájukat. Nem, nem lépett ki; ott állt a helyén s szúrós, merev tekintettel figyelte Nikitát. Így néztek farkasszemmet egy ideig.

Aztán az erdőben valaki azt kiáltotta:

— Maxim, hol vagy!?

— A földben! — felelte tompán a fatőnk.

Nikita nekirugaszkodott, hogy meg se álljon, míg édesanyjához nem ér; hanem pár lépés után elvágódott. Lába megbénult, olyan lett, mintha nem is az ő testéhez tartozna, sehogyan sem akart engedelmeskedni neki. Nikita hason csúszott tovább, mint kicsiny kölyök korában, mikor még nem tudott járni.

— Nagyapó! — suttogta és föl-nézett a napra.

S nagyapó mosolygó arca nyomban kibújt a felhő mögül. Kibújt s elhessentette a sok gonosz árnyékot. Nikita föltápászkodott s útnak eredt, anyához.

SZALADT, szaladt, nagyon sokáig. Végig a poros, néptelen utcán, végig a falun; szaladt, szaladt, kiért a faluból, hanem itt már nem bírta tovább, leült az aszaló árnyékában a kerítés tövébe.

Egy ideig üldögélt; aztán félrebillent a feje, eldőlt a kis teste; elaludt. Este volt, mire fölébredt. Fölállt, megint csak útnak indult; jött szembe a nyáj s a pásztor azt mondta, későre jár, anya nyilván régen hazaért már.

Igen, anya már otthon volt. Ott ült az asztalnál s le nem vette volna szemét az öreg katonáról, aki szemközt a padkán, lassan majszolta a kenyerét s kortyolta a tejét.

Nikita belépett a szobába. A katona Nikitára nézett. Fölkelt a padkáról s magához vonta Nikitát. Jó, meleg, békés szag áradt belőle, kenyérszag, földszag.

— Isten hozott, Nikita — mondta. — Te nem emlékezhetsz rám; csecsszopó voltál, mikor elmentem a háborúba. Hanem én nem felejtettelek el! Mikor halálomon voltam, akkor is mindig csak rád gondoltam.

— Ez a te édesapád, Nikitiska — mondta anya. — Lám, hazajött az édesapád.

Nikita jól megnézte az apját.

Arcát, kezét, mellén a medáliát. S a fényes gombokat a blúzán, — ezeket meg is tapogatta.

— Ugy-e, nem mégy el többé tőlünk?

— Nem bizony! — mondta apa.

— Most már mindig veletek maradok. Megvertük az ellenséget, vége a háborúnak; ideje, hogy rólatok is gondoskodjam.

Nikita reggel jó korán kiment az udvarba s elhíresztelte mindenkinek: lapulevélnék, fészernék, karónak, fatönknek, fürdőházikónak:

— Apa hazajött. És nem is megy el többet.

Egy pisszenés nem sok, annyi se hallatszott. Még a föld alatt is csönd volt.

— Hát te kivel beszélgetsz itt?

— kérdezte apa. — No, gyere...

Bementek a fészerbe, apa megvizsgálta a szerszámokat, fűrész, baltát, gyalut, satut, gyalupadot; aztán kézenfogva átbaktattak az udvaron, jobbra-balra nézelődve, ezt is, azt is körbejárva, nincs-e valami javítani, toldozni való rajta.

Nikita most is szembenézett mindennel, akárcsak tegnap, hanem a titokzatos lényeknek nyomuk veszett. Semminek se volt itt se szeme, se szája, se gonosz lelke. A sővény karói vastag, száraz, görcsös botok voltak, nagyanyó fürdője roskadt kicsi házikó volt, — Nikita még sajnálta is, hogy vége, hogy meghalt.

Apa kihozta a fejszét, nekilátott a munkának, kivágta a zöldségeskertben a fatönköt, jó lesz tüzelőnek. A tönk megintgott, ledől, kettévált és szétpor-

lott, nagyon korhadt volt már.

— Mikor te még nem jöttél haza, tudod-e, hogy ez a fa élt és beszélt? — mondta Nikita. — A föld alatt bendője, meg lába is van neki.

Bementek az izbába.

— Régen halott az a fa — mondta apa. — Csak te próbáltad életre kelteni, mert jó a szíved. Neked még a kövek is élnek, boldogult nagyapa meg fönt lakik a holdban...

— A napban! — javította ki Nikita.

Apa egész nap gyalult, friss padlót gyalult az izbába; s adott munkát Nikitának is. Egy elgörbült szögecskét kellett kiegyenesítenie.

Boldogan látott dologhoz, derekasan forgatta a kalapácsot. Addig csapkodta a szöveget, míg kiegyenesedett. S akkor a szögben megjelent egy iciri-piciri emberke s rámosolygott az iciri-piciri vaskalap alól.

— Lám — mondta, — ez jó emberke. De miért voltak rosszak a többiek? A lapulevelek, a vízi-manók, a fatönk?

Apa megsímogatta a fejét.

— Azért — felelte, — mert azok csak a te képzeletben élnek, a valóságban pedig nem léteznek. Hanem ezt a szögemberkét te magad csináltad, a magad fáradságával. Hát azért jó.

Nikita eltűnődött.

— Akkor hát mindenki dolgozék és fáradozzék és minden élni fog?

— Ugy van — bólintott apa. És tudta, hogy az ő fia világeletemben mindig jó ember lesz.